

ЛЕГІТИМНІСТЬ ЯК АТРИБУТ СОЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ

Ю. П. Крисюк

У статті розглянуто феномен легітимності в якості атрибуту соціального порядку. Наголошено на тому, що наявність стійкого правопорядку зокрема та соціального порядку в цілому є свідченням легітимності влади в сучасному суспільстві.

Ключові слова: *легітимність, право, правовий порядок, соціальний порядок.*

Розвиток суспільства в умовах глобалізації характеризується не тільки деформацією різних соціальних інститутів в аспекті формування їх незвичного, часом інноваційного контуру, а й кризою соціальної нормативності. Це відбувається як на національному, так і міжнародному рівні. Слід зауважити, що в основі цих процесів перебуває криза легітимності соціального порядку, що проявляється в кризі моралі, права, а також політичної та релігійної сфери життя суспільства. У підсумку відбувається зниження ефективного функціонування політичних, соціальних й правових

інститутів і як, наслідок, – формується дисбаланс публічних та приватних інтересів. За таких обставин підвищується значимість філософського осмислення феномена легітимності, зміст якого не може не трансформуватися в умовах глобалізаційних зрушень.

Нові умови розвитку суспільства і права приводять до початкового філософського питання про те, чому існує легітимність. Цей феномен є базовою умовою як індивідуального так і соціального життя. Він детермінує структуру соціального порядку, для якого легітимність є атрибутивною. Соціальний порядок у контексті філософсько-правової інтерпретації ілюструє встановлені зразки, постійні структури, процеси і зміни, властиві соціуму, які впливають на поведінку й взаємодію індивідів та на функціонування суспільства як системи загалом. Зміст соціального порядку включає всю систему відносин, котрі складаються внаслідок дотримання і реалізації чинних у всіх сферах суспільного життя соціальних норм, принципів, ідей, що становлять необхідну і найважливішу для даного економічного та політичного ладу поведінку людей, основу діяльності державних інституцій та громадських об'єднань. Підґрунтя соціального порядку складає правопорядок, адже у сучасному суспільстві саме здатність до регулювання соціальних відносин інструментами права виявляє в інтегрованому вигляді реальні можливості держави керувати розвитком соціальних систем, що постійно ускладнюються, впливати на процеси перетворення суспільства, функціонування механізмів контролю й регулювання основних сфер його життєдіяльності. Одночасно соціальний порядок та правопорядок неабиякою мірою є показником рівня лояльності громадян до усталеної системи державного нормування суспільних відносин [1; с. 3]. Сучасний соціальний порядок не може бути інтерпретований в якості абсолютно незалежної реальності. Легітимність соціального порядку знаходиться під впливом еволюції соціальних інститутів, відносин і норм, що регулюють їх.

Легітимність як вихідний горизонт соціального порядку виникає з активності процедурних механізмів, що включають правила визнання та прийняття людиною й групами різних сторін соціального буття. Такі правила можуть бути політичними, моральними і, безсумнівно, правовими. Головно право сприяє легітимності соціального порядку, оскільки являється ключовим елементом правопорядку, а останній у свою чергу є істотним компонентом соціального порядку. Адже правовий порядок розуміється як об'єктивно і суб'єктивно обумовлений стан соціального життя, який характеризується внутрішньою узгодженістю, урегульованістю системи правових відносин, заснованих на нормативних вимогах, принципах права і законності, а також на демократичних, гуманітарних, морально-етичних вимогах, правах і обов'язках, свободі й відповідальності всіх суб'єктів права [2; с. 26]. У зв'язку з цим сфера права розглядається як одна з підсистем легітимності, тобто легітимності соціального порядку. Стійкий правовий порядок – свідчення легітимності влади в сучасному суспільстві. Вірно й зворотнє. Нездатність влади контролювати правовими засобами взаємовідносини соціальних суб'єктів – показник низького рівня її легітимності [1; с. 50].

Щодо самої категорії легітимності, то у широкому сенсі її слід розуміти як визнання, тлумачення і виправдання соціального порядку, дії, дійової особи або події. У правознавстві ж легітимність протиставляється легальності (власне законності) як така, що володіє не юридичною, а моральною функцією виправдання насамперед влади за критеріями авторитету та цлей [3; с. 547-548].

Оскільки легітимність – це властивість будь-якого соціально значимого явища, яка не зводиться до законності, то сюди слід включити такі сторони соціальних явищ, як їхнє визнання, довіру до них та сприйняття, схвалення, виправданість на підставі відповідності моральним, етичним, естетичним, релігійним максимам (вимогам, правилам, ідеалам, нормам) і, власне, правовим вимогам. Легітимність може сприйматися в якості визнання і згоди з існуючим соціальним порядком. З цієї точки зору можна вести мову про нову модель розуміння соціальної реальності, яка при всій своїй об'єктивності передбачає оціночне ставлення до себе з боку соціальних суб'єктів. Це дозволяє останнім сприймати соціальну реальність, в яку вони інтегровані, як буття, котре ними ж і конструюється. Сам феномен легітимності не є якоюсь субстанцією, а виступає сукупністю уявлень, властивих соціальним суб'єктам, котрі відображають їх спілкування і відносини один з одним. В найбільш узагальненому вигляді під легітимністю слід розуміти системне ставлення до найбільш істотних сторін і процесів культурного та соціального життя крізь призму визнання, довіри і схвалення. Очевидно, що абсолютна легітимність властива тільки утопії. Тому реальна легітимність завжди відносна. Отже виникає досить складне питання про те, якою мірою соціальний порядок та правопорядок можуть бути визнані легітимними і яка необхідна критична маса соціальних й правових суб'єктів, сприйняття якими існуючого порядку дасть підставу говорити про їхню легітимність. Чи достатньо буде звичайної більшості, чи необхідна так звана «кваліфікована» більшість і які її межі – це питання залишається дискусійним та потребує ґрунтовного дослідження.

Достеменно можна стверджувати лише одне: чим більша масова частка соціальних суб'єктів, котрі визнають і схвалюють певні суспільні явища та процеси, тим вищий ступінь їхньої легітимності. Однак коли йдеться про кризу довіри, наприклад, до тих чи інших соціальних інститутів і норм, в тому числі до дій органів державної влади, то це означає кризу легітимності. Причому кризу легітимності слід розуміти не як зникнення довіри і визнання загалом, а як ставлення під сумнів самого існування даних інститутів. Безумовно в цих умовах говорити про ефективність їх функціонування недоцільно.

Таким чином, легітимність виступає результатом легітимації як особливого процесу роботи формальних та неформальних процедур підведення належних основ (нормативних і смислових) під існування тих чи інших соціально значущих феноменів, включаючи владу і право. Дані процедури повинні працювати ефективно, інакше соціальний порядок буде схильний до ерозії. Деформація соціального порядку означає зниження або зникнення легітимності як сутнісної якості, що дезорієнтує людську поведінку та викликає соціальні конфлікти і особистісну депривацію.

Цей висновок свідчить про те, що легітимність як поняття, що відображає уявлення про правильність, не може бути відкинута, оскільки вона є умовою соціально організованого життя в форматі соціального порядку не тільки на рівні держав, а й на рівні світової спільноти. Аналогічно можна стверджувати, що в рамках легітимності соціального порядку важливі всі форми легітимності та особливо – легітимність права, що надає соціальному порядку формальну структурованість, прийнятність і обґрунтованість. Разом з тим право, як інструмент легітимації і мірило легітимності великого кола суспільних відносин, саме повинно бути легітимним. В цьому випадку слід говорити про феномен легітимності права. Юридичні норми обґрунтовуються в своїй легітимності загальноправовими принципами, які розглядаються як втілення природного права і ніби виносяться за межі чинного права. Право виступає в якості глибинної і системної платформи легітимації соціального порядку, що оформлює, а не тільки стримує її індикативний критерій – свободу. В сучасних умовах актуалізується питання про обґрунтування права та його ідею на новій концептуальній і методологічній основі. Без цього важко уявити змістовне наповнення принципу верховенства права. Концептуалізація легітимності права як системного явища, безумовно, може бути віднесена до одного з перспективних напрямків роботи сучасної філософії права.

Література

1. Крисюк Ю. Соціальний та правовий порядок як необхідна умова стабільності суспільства: монографія [Текст] / Ю. Крисюк. – Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2012. – 176 с.
2. Крисюк Ю. Соціальний і правовий порядок як реалізація ідеї права [Текст] / Ю. Крисюк // Право України. – 2004. – № 8. – С. 25–29.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. Ред. и сост. А. А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.

Krisyuk Y. Legitimacy as an attribute of social order. *The article considers the phenomenon of legitimacy as an attribute of the social order. It is emphasized that the existence of a stable legal order in particular and the social order in general is evidence of the legitimacy of power in modern society.*

Keywords: *legitimacy, law, legal order, social order.*